

**Електронні навчально-методичні видання
у вигляді збірників («хрестоматій») статей та уривків з наукових
видань, які є об'єктом вивчення в рамках навчальних дисциплін
відповідно до затвердженої навчальної програми
підготовки бакалаврів і магістрів
(згідно з розпорядженням Науково-дослідної частини № 03-21 від 05.05. 2017 р.)**

Дисципліна **Універсальне правонаступництво в корпоративних
правовідносинах**

Кафедра цивільного права

Інститут навчально-науковий юридичний

Викладач **к. ю. н. Л. В. Сіщук**

Список (не більше 10 позицій) наукових текстів, рекомендованих для включення у збірник текстів («хрестоматію»), що наявні у фондах наукової бібліотеки університету (згідно з електронним каталогом <http://lib.pu.if.ua/lib/>):

1. Сіщук Л. В. Поняття та види правонаступництва: цивільно-правовий аспект. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 25. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011. С.132 – 136.

Ключові слова: правонаступництво, універсальне та сингулярне правонаступництво, правопередник, правонаступник.

Серед способів набуття прав на майно важливе значення в науці цивільного права відводиться правонаступництву. Це пояснюється роллю та значенням права в забезпеченні стабільності та розвитку цивільного обороту.

Інститут правонаступництва в цивільному праві застосовується у правовідносинах, що виникають з приводу права власності, права оперативного управління, інших абсолютних прав, в зобов'язальних правовідносинах (зокрема, при відступленні права вимоги та переведенні боргу), а також при реорганізації юридичних осіб та при спадкуванні.

Однак, зважаючи на теоретичне та практичне значення правонаступництва, слід зазначити, що в правових дослідженнях немає єдності поглядів щодо розуміння даного інституту та ведуться дискусії щодо визначення сутності правонаступництва.

Теорія переходу прав та обов'язків найбільш повно розкрилася в монографічній роботі Б. Б. Черепакіна «Правопреемство по советскому гражданському праву». Питання, що стосуються правонаступництва, розглядали також такі вчені, як Д. В. Носов, Є. А. Суханов, Г. Ф. Шершеневич, М. В. Осипова та інші.

Метою статті є розкрити на основі досліджень вчених-правознавців сутність розуміння правонаступництва в теорії цивільного права, визначити основні ознаки правонаступництва, а також розкрити правовий зміст основних видів правонаступництва.

В правовій літературі правонаступництвом вважається перехід прав та обов'язків від однієї особи до іншої за законом або угодою [1, с. 46]. Б. Б. Черепакін розглядав правонаступництво як перехід суб'єктивного права (в широкому розумінні – також правового обов'язку) від однієї особи (праводавця) до іншої (правонаступника) в порядку похідного правонабуття (у відповідних випадках – похідного набуття правового обов'язку). При переході суб'єктивного права від праводавця до правонаступника відбувається зміна активного суб'єкта у правовідносинах, що змінюються. При переході цивільно-правового обов'язку від боржника до його наступника має місце зміна пасивного суб'єкта в правовідносинах. В тому чи іншому випадку юридична характеристика перехідного права або перехідного обов'язку залишається без змін. Таке правонаступництво є транзитивним, тобто таким, при якому здійснюється перехід прав і обов'язків в порядку правонаступництва [2].

Таким чином, правонаступництво визначається як перехід суб'єктивних цивільних прав та обов'язків в порядку похідного набуття прав та обов'язків, при якому правовідносини продовжують існувати у зміненому виді та з новим суб'єктом [3]. При зміні суб'єктного складу завжди відбувається правонаступництво [2].

Однак, існує й інше розуміння інституту правонаступництва. Так, на думку В. С. Толстого, поняття « правонаступництво» означає лише те, що при наявності встановлених юридичних фактів відбувається припинення прав і обов'язків в одних осіб і причинно пов'язане їх виникнення в інших, в тому чи іншому обсязі. Таке правонаступництво вважається дискретним, при якому перехід прав та обов'язків не відбувається [3]. Відказатися від розуміння правонаступництва як концепції «переходу» прав і обов'язків було запропоновано В. А. Рясенцевим, який обґрунтував це тим, що права та обов'язки – це субстанції, які не мають фізичного утілення, а тому не можуть ні переходити, ні передаватися від однієї особи до іншої. Такої точки зору в сучасній правовій літературі дотримується також В. А. Белов [4]. Тому, звідси

впливає, що суб'єктивні права та обов'язки не переходять від правопередника до правонаступника, а припиняються в одних осіб і виникають в інших. Тобто, в даному випадку, має місце не зміна правовідношення, а припинення одних і виникнення інших правовідносин. Однак, таке визначення правонаступництва суперечить правовій природі даного інституту, оскільки при припиненні правовідносин правонаступництво не виникає.

Також, слід відзначити, що із визначення правонаступництва, яке було дане Б. Б. Черепакіним [2] впливає, що правонаступництво є похідним способом набуття прав та обов'язків. В залежності від того є правонаступництво чи його немає, визначається і поділ способів набуття прав на майно на первісні і похідні. При первісному набутті виникнення і обсяг прав не залежать від наявності та обсягу прав правопередника, оскільки право виникає вперше. При похідному набутті права набувача чітко окреслені правами праводавця, що і є характерним для правонаступництва [5, с. 57]. Проте, якщо Б. Б. Черепакін, Г. С. Васильєв визначали, що правонаступництво при похідному правонабутті залежить від обсягу прав і обов'язків правопередника, то в правовій літературі висувалися також інші погляди з даного приводу. Зокрема, О. С. Іоффе [6] поділ способів набуття прав на майно здійснював на первісні і похідні залежно від наявності чи відсутності волі у праводавця і правонабувача. Однак, як вказує Д. М. Генкін воля на передачу майна відсутня при спадкуванні за законом, яке по своїй суті має похідний характер [5, с. 57]. Тобто, потрібно виходити з того, що наявність чи відсутність волі не є основним критерієм, який визначає похідний спосіб набуття прав на майно. А звідси впливає те, що при набутті прав на майно в порядку правонаступництва важливе значення має обсяг прав та обов'язків, які є у праводавця, що і визначає похідний характер правонаступництва.

При висвітленні питань, що виникають при здійсненні правонаступництва, не менш важливе значення має поділ правонаступництва на види залежно від обсягу прав та обов'язків, які переходять від правопередника до правонаступника [Сіщук Л. В., уривок з наукової статті, С. 132 – 133].

(до Тем 1. правонаступництво в цивільному праві: теоретичні основи).

2. Васильєва В. А. Організаційні та корпоративні правовідносини як предмет цивільного права. Корпоративне право України та європейських країн: питання теорії та практики: Збірник наукових

праць за матеріалами XV Міжнародної науково-практичної конференції / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В.В. Луця. Івано-Франківськ, 2017. С. 39 – 43.

Ключові слова: *корпоративні відносини, майнові відносини, організаційні відносини, корпоративні права.*

Предметом регулювання цивільного права відповідно до ст. 1 ЦК України є особисті немайнові та майнові відносини. На сьогодні начебто звичний підхід щодо відповідності цих двох груп суспільних відносин реальному стану сфери цивільно-правового регулювання, піддається сумніву. В першу чергу, кидається в око те, що поза межами цивільного регулювання залишаються відносини немайнового характеру, які не пов'язані з особою, але є віддільними від їх носія, з іншого боку, майнового характеру набувають відносини, предметом яких є немайнові права, які при певних умовах набувають статус товару. А де місце так званих відносин організаційних та корпоративних, які більшість науковців вважають цивільно-правовими за своєю правовою природою?

1. Щодо організаційних правовідносин. Особливістю сучасного обороту є те, що його учасники все частіше потребують допомоги в організації майнових та особистих немайнових відносин. Отримання необхідного результату в цивільному обороті залежить від вміння рівноправних суб'єктів організовувати свої відносини, проявляти ініціативність та швидко приймати рішення. Наукова дискусія щодо місця організаційних відносин в системі приватного права продовжує торувати шлях щодо пошуку правильної відповіді. У свій час висловлена точка зору щодо місця організаційних відносин в системі цивільного права до цього часу залишається актуальною. С. Н. Братусь висловлювався про те, що організаційні правовідносини є передумовою цивільно-правових, і не є майновими за своєю суттю, а ось О. О. Красавчиков займав іншу точку зору, заявляючи, що організаційні відносини є різновидом цивільних, при умові, якщо вони не будуються за принципом влади-підпорядкування. Тому і на сьогодні залишається актуальним питання: чи вправі претендувати організаційні правовідносини на місце в системі цивільного права, і чи взагалі ми можемо стверджувати про такий вид?

Справедливо було б відзначити, що в тій чи іншій формі цивілісти впритул наближалися до включення до приватноправового регулювання відносин організації або/та управління в приватноправовій сфері. У численних дослідженнях відносин представництва у цивільному праві організаційні за своєю суттю дії називались фактичними та/або юридичними діями представника/посередника. Категорія управління у цивільно-правовому

сенсі є організаційним правовідношенням і почала сприйматися науковою спільнотою з часу включення інституту довірчого управління майном у ЦК України. Важливою у сенсі цього дослідження є монографія «Цивільні правовідносини» за ред. Є. О. Харитонova та О. І. Харитонovої, у якій дається визначення організаційних цивільних правовідносин як специфічних регулятивних правовідносин, що забезпечують впорядкування інших цивільних правовідносин шляхом організаційних зусиль суб'єктів цивільних відносин, делегування ними власних прав і обов'язків, формування соціальних утворень, створення інших передумов для виникнення цивільних прав та обов'язків тощо [1, с. 178]. Предметом цих відносин є управління як діяльність (система дій фактичного, юридичного та організаційного характеру).

Серед підстав виникнення організаційних відносин особлива роль відводиться договору. Це в першу чергу представницькі договори на підставі яких особа вчиняє дії (організовує відносини іншому суб'єкту цивільних правовідносин), і відносини, що виникають на підставі укладених спеціальних договорів – попереднього договору та договори, предметом яких є управління чужим майном. Управління корпоративними правами є предметом корпоративного договору. Правовідносини, що виникають на підставі цих юридичних фактів носять організаційний характер, попри те, що така діяльність сторін безпосередньо чи опосередковано спрямовується на майно чи майнові права.

Організаційні правовідносини виникають тільки тоді, коли юридичний факт, на підставі якого вони виникають, спрямований на організацію діяльності (управління). Якщо організаційні дії вчиняються в межах іншого за своєю природою зобов'язання, як от, зобов'язання будівельного підряду, зобов'язання перевезення, то кваліфікація цих правовідносин здійснюється відповідно до мети зобов'язання, і вони очевидно є майновими. Такі організаційні дії не будуть впливати на кваліфікацію правовідносин як організаційних. Безперечно, що права та обов'язки організаційного характеру контрагентів за договором майнового характеру як єдиним зобов'язанням, не створюють організаційних правовідносин як окремого виду, віддільного від основного зобов'язання.

2. Щодо корпоративних правовідносин. Як співвідносяться організаційні правовідносини із корпоративними? Чи можемо ми вважати корпоративні відносини різновидом організаційних, або ж навпаки – організаційні правовідносини як частина корпоративних. Відповідь на це питання лежить в площині окреслення тих правовідносин, які слід вважати корпоративними. Якщо розглядати корпоративні відносини у широкому розумінні, то безперечно, що вони будуть носити інтегрований характер, оскільки такими, зазвичай, вважають: організаційні відносини щодо створення юридичної

особи та участь в управлінні корпорацією; і майнові – внески до статутного фонду; і трудові – виконання трудових функцій працівниками. На сьогодні, переважаючою серед вітчизняних науковців є концепція відповідно до якої корпоративні правовідносини – це відносини, які виникають з участі у створенні та діяльності юридичної особи корпоративного типу предметом яких є корпоративні права як особливий майновий оборотоздатний об'єкт. Корпоративні відносини – це відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав. (ч. 3 ст. 167 ГК України). При науковому аналізі поставленої проблеми слід категорично дотримуватися того, що юридичний факт породжує єдине зобов'язання, з чітко вираженою метою, а характер окремих суб'єктивних права та обов'язків в межах цього зобов'язання, які є організаційними, носить субсидіарний характер і не впливає на кваліфікацію правовідношення як такого [Васильєва В. А., уривок з наукової доповіді, С. 39 – 41].

(до Тем 2. Поняття та правова природа корпоративних відносин і корпоративних прав).

3. Сіщук Л. В. правонаступництво в корпоративних правовідносинах: дис. на здобуття наук. ступені канд. юрид. наук. 12.00.03. Київ. 2014. 229 с.

Ключові слова: правонаступництво, корпоративні відносини.

За підставами виникнення правонаступництво поділяють на договірне та законне. Правонаступництво за договором буває двох видів: до першого виду належить правонаступництво, яке виникає на підставі договорів про відчуження майна. У цьому випадку до набувача переходить не лише право власності, а й відповідні обтяження, якщо вони є (застава, сервітут, право користування за договором оренди); до другого виду договірного правонаступництва належить заміна кредитора або заміна боржника, що відбувається всередині існуючих правовідносин, на підставі договору первісного кредитора чи боржника з особою, яка бажає когось із них заступити. Правонаступництво виникає на підставі закону у разі прийняття спадщини, а також при реорганізації юридичних осіб [207, с. 442].

Наведені класифікації вказують на універсальне (загальне) правонаступництво і сингулярне (часткове) правонаступництво, які відрізняються тим, що у першому випадку відбувається перехід всієї сукупності прав та обов'язків правопередника до правонаступника як єдиного цілого, а при сингулярному – переходять окремі права та / або обов'язки або окрема сукупність прав та/або обов'язків. Враховуючи специфіку корпоративного правовідношення, правонаступництво в корпоративних правовідносинах, залежно від обсягу корпоративних прав і обов'язків, які переходять від правопередника до правонаступника, можна

поділити на універсальне (загальне) правонаступництво, яке виникає при реорганізації і при спадкуванні, та сингулярне (часткове) правонаступництво, що виникає при відчуженні корпоративних прав за цивільно-правовими договорами.

Отже, той факт, що правонаступництво є складним правовим інструментом, що спрямований на правову регламентацію та розвиток цивільного обороту, є очевидним. При цьому, можна вивести наступні ознаки правонаступництва, а саме у порядку правонаступництва відбувається:

- 1) перехід суб'єктивного права та юридичного обов'язку;
- 2) зміна суб'єктного складу правовідносин, що зумовлено переходом прав та обов'язків, які були у однієї особи (правопопередника), до іншої особи (правонаступника);
- 3) перехід всієї сукупності прав та обов'язків як єдиного цілого здійснюється при універсальному правонаступництві та перехід окремої сукупності прав та / або обов'язків, або ж окремих прав та / або окремих обов'язків – при сингулярному правонаступництві;
- 4) похідний спосіб правонабуття, основним критерієм якого є комплекс прав та обов'язків, які є у праводавця (правопопередника);
- 6) перехід всіх прав та обов'язків, крім тих, щодо яких законом правонаступництво не допускається;
- 7) на підставі закону або договору;
- 8) зміна правовідношення, що вказує на правовий зв'язок між правопопередником та правонаступником [180, с.135].

Отже, вважаємо, що поняття «правонаступництво» можна розглядати у широкому та вузькому значеннях. Зокрема, у вузькому розумінні правонаступництво – це перехід сукупності прав та обов'язків від однієї особи (правопопередника) до іншої особи (правонаступника), що замінює його у правовідношенні в силу закону або договору. У широкому розумінні правонаступництво – це похідний спосіб правонабуття. Враховуючи виведені вище ознаки, які розкривають сутність правонаступництва у цивільному праві, особливість правонаступництва в корпоративних відносинах характеризується специфікою об'єкта, а саме наявністю корпоративних прав, що через невизначеність конструкції переходу таких прав зумовлює необхідність закріплення на законодавчому рівні поняття корпоративних прав та визначення механізму їх реалізації із усіма правовими наслідками, що впливають у процесі набуття, здійснення та відчуження останніх.

Таким чином, правонаступництвом в корпоративних правовідносинах є перехід корпоративних прав як єдиного цілого, що включає комплекс прав майново-організаційного характеру, від учасника корпоративної організації до іншого суб'єкта права (учасників товариства, товариства, третіх осіб), що замінює його у правовідношенні в силу закону або договору, за винятком тих

випадків, у яких правонаступництво не допускається [Сіщук Л. В., уривок з дисертації, С. 67 – 68].

(до Тем 3. Види правонаступництва у корпоративних відносинах).

4. Васильєва В. А. Корпоративне право як об'єкт спадкових прав. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник статей. 2010. Випуск XXIII. С. 109 – 112.

Ключові слова: корпоративне право, спадкування, об'єкт спадкових прав.

Питання об'єкта є найбільш дискусійним у цивільному праві. З цього приводу в літературі висловлювалися різні точки зору. Категорію “об'єкт” вживають для аналізу правовідношення в якості одного із його елементів; як об'єкт суспільного інтересу і тоді це називають об'єктом цивільних прав; також в літературі висловлюються думки про використання цього терміну при характеристиці договору, замість терміну “предмет договору”. Щодо цивільного правовідношення то у найновіших публікаціях [1, с.57–63] із питань дослідження цієї проблеми усе частіше висловлюється думка, що об'єктом цивільних правовідносин є поведінка суб'єктів спрямована на блага, а самі блага є об'єктами цивільних прав (оскільки обов'язки не можуть бути благами). Щодо використання терміну “об'єкт” при характеристиці договору, то це видається недоцільним хоча б з того приводу, що термінологічно звичним є термін “предмет договору”, і така заміна спричинить додаткову плутанину.

Об'єктом суспільного інтересу може виступати будь-який результат людської діяльності або ж сама діяльність, яка є предметом інтересу учасників економічного обороту і називається благом. Безперечно, що “благо” слід розглядати через призму корисності, оскільки ця категорія є, скоріше, соціально-економічною ніж правовою. Тому не зовсім коректно вважати благами правомірну поведінку. Якщо звернутися до соціальної системи, то рушійною силою, що спонукає сторони до вступу у суспільне відношення, є потреби людей природного і соціально-економічного характеру. Пройшовши через усвідомлення, потреба набуває характеру інтересу, який є зовнішнім виразом потреби, з урахуванням соціально-економічної сутності особи. Інтерес – усвідомлена, персоніфікована потреба. Потреба – рушійна сила правовідношення, а інтерес – його основа. Будь-які правовідносини, незалежно від того абсолютні вони чи відносні, припиняються. Результатом їх реалізації є благо, якого досягли суб'єкти в результаті своєї діяльності і на яке ця діяльність була спрямована. Благами, як соціальною категорією, можуть виступати предмети матеріального і нематеріального світу. У такій якості блага є об'єктами цивільних прав, так як

вони закріплені у ст.177 Цивільного кодексу України [2]. Відповідно до цієї норми об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші, цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші нематеріальні блага.

Перелік можливих благ, заради яких сторони вступають у цивільне правовідношення носить дискретний характер. Законодавець не дає вичерпного переліку об'єктів цивільних прав. І це зрозуміло, оскільки економічний розвиток привносить в площину суспільного інтересу усе нові, раніше невідомі людству блага. На сьогодні особливого економічного інтересу набуває оборот в суспільстві корпоративних прав. Маючи вартісну оцінку вони потрапляють у сферу цивільно-правового регулювання і стають об'єктом цивільних прав.

Корпоративне право слід розглядати як складний сукупний об'єкт цивільних прав, що складається із низки самостійних суб'єктивних прав. Вони в сукупності складають зміст корпоративного права. Серед них є права немайнового характеру або їх ще називають організаційні права учасника товариства та майнові права. Саме наявність майнових прав дозволяють ввести корпоративне право в цивільний оборот як самостійний об'єкт. Майновий компонент робить корпоративне право вартісним, що привертає увагу учасників ринку. З огляду на зазначене, права учасників неприбуткових організацій позбавлені майнового наповнення і такий їх правовий зв'язок з юридичною особою називають членством.

Сприйняття корпоративного права як єдиного об'єкту не впливає на його неподільність при необхідності його реалізації. Наприклад, при здійсненні права на управління товариством власник корпоративного права вправі уповноважити іншу особу реалізовувати це право на підставі доручення.

Корпоративне право при сприйнятті його неподільності (так званий поділ по вертикалі) що торкається майнових і немайнових (організаційних) прав все ж таки може бути подільним по горизонталі, а саме дроблення по відсотках до частки у статутному фонді. Неподільною одиницею, що посвідчує наявність у номінального власника наявність корпоративних прав слід визнати тільки одну акцію незалежно від її вартості. Корпоративне право як один складний об'єкт є одним об'єктом спадкових прав. Смерть власника корпоративного права тягне за собою припинення права власності на корпоративні права у спадкодавця і набуття цього права спадкоємцями [Васильєва В. А., уривок з наукової статті, С. 109 – 110].

(до Тем 4. Правонаступництво при спадкуванні корпоративних прав).

5. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія / Васильєва В. А., Зеліско А. В., Луць В. В., Саракун І. Б., Сіщук Л. В. [та ін.]; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2017. 612 с.

Ключові слова: корпоративні права, договір управління спадщиною, управління корпоративними права при спадкуванні.

Відповідно до ч. 1 ст. 1283 ЦК України охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями. Водночас, при прийнятті нотаріусом заходів щодо охорони спадкового майна може виявитися необхідність не тільки в охороні майна, що залишилося, а й в управлінні ним. Необхідність управління спадковим майном обумовлена самою природою об'єктів спадкування. Тому заходи з управління приймаються в основному до майна, що має економічну цінність і здатному приносити дохід їх власникові. Саме до такого складу спадщини, що потребує управління, відносяться й корпоративні права, які належали на момент смерті спадкодавцю. Однак С. Я. Рабовська зазначає, що нотаріальна процедура вжиття заходів до охорони спадкового майна сьогодні не передбачає ефективних заходів стосовно охорони саме корпоративних прав, що негативно позначається на захисті прав спадкоємців, які мають успадковувати корпоративні права.

У ч. 1 ст. 1285 ЦК України зазначено, якщо в складі спадщини є майно, яке потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, – відповідний орган місцевого самоврядування, у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту укладають договір на управління спадщиною з іншою особою. З цієї статті можна дійти висновку, що управління спадщиною є одним зі способів охорони до моменту її прийняття спадкоємцями, що може застосовуватися й до такого об'єкта спадкування, як корпоративні права, що мають вартісний характер і потребують вчинення ряду фактичних і юридичних дій для отримання матеріальних вигод, як результату володіння такими об'єктами.

Проте існування вищенаведеної норми викликає більше питань щодо ефективності застосування її на практиці поряд із заходами щодо охорони спадщини, що передбачені законодавством. По-перше, ч. 1 ст. 1285 ЦК України передбачає можливість укладення договору управління спадщиною, однак не регламентує умов укладення, виконання, правових наслідків невиконання або неналежного виконання такого договору, що зумовлено неможливістю визначити його правову природу. По-друге, з норми даної

статті впливає, що нотаріус здійснює укладення договору про управління спадщиною тільки за відсутності спадкоємців або виконавця заповіту.

Щодо визначення порядку укладення і виконання договору управління спадщиною Ю. О. Заїка зазначає, що за правовою природою договір на управління спадщиною є різновидом договору на управління майном, передбаченого ст. 1029 ЦК України. Автор робить висновок, що в особи, яка управляє спадщиною, повноваження значно ширші, ніж у зберігача, оскільки управитель спадщини наділений повноваженнями вчиняти будь-які необхідні дії, спрямовані на збереження спадщини, до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини.

Однак в ЦК України і нотаріальному законодавстві не міститься норм, які відсилали би до глави 70 ЦК України, що регулює відносини з управління майном. Крім того, відповідно до п 9.2. Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України № 296/5 від 22. 02. 2012 р., договір на управління спадщиною укладається нотаріусом з дотриманням вимог частини другої статті 212 ЦК України, відповідно до якої особи, які вчиняють правочин, мають право обумовити припинення прав та обов'язків обставиною, щодо якої невідомо, настане вона чи ні (скасувальна обставина). Таким чином, управління спадщиною регулюється нормами, що визначають порядок спадкування з урахуванням загальних положень про правочини.

Якщо звернутися до цивільного законодавства Російської Федерації, то відповідно до ст. 1173 ЦК РФ, якщо в складі спадщини є майно, що вимагає не тільки охорони, а й управління (підприємство, частка в статутному (складеному) капіталі господарського товариства, цінні папери, виключні права тощо), нотаріус як установник довірчого управління укладає договір довірчого управління цим майном.

З даного приводу в правовій літературі зазначається, що договір довірчого управління спадковим майном – це угода, за якою одна сторона (установник управління) передає іншій стороні (довірчому управителю) на строк, необхідний спадкоємцям для вступу у володіння спадщиною, майно в довірче управління, а інша сторона зобов'язується здійснювати управління цим майном згідно з вказівками установника управління і в інтересах зазначених ним одного або декількох осіб (вигодонабувачів).

Якщо розглянути особливості договору про управління майном, то згідно зі ст. 1026 ЦК України за даним договором одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача). Предметом договору про управління майном можуть бути підприємство як єдиний майновий комплекс, нерухома річ, цінні папери, майнові права та інше майно (ч. 1 ст. 1030 ЦК України).

Особливістю договору про управління майном є те, що він може вчинятися як в інтересах управителя майна, так і на користь вигодонабувача, тобто застосовується конструкція договору на користь третіх осіб. Відповідно до ч. 2 ст. 1034 ЦК України установник управління може вказати в договорі особу, яка має право набувати вигоди від майна, переданого в управління (вигодонабувача) [Корпоративне право України, уривок з монографії, С. 172 – 174].

(до Тем 5. Охорона корпоративних прав при спадкуванні).

6. Сіщук Л. В. Реорганізація юридичних осіб: теоретико-правові аспекти. Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 14, 2015 р. / Редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2015. С. 32 – 36.

Ключові слова: *реорганізація, припинення юридичної особи, створення юридичної особи, універсальне правонаступництво.*

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин різні сектори економіки як у всьому світі, так і в Україні зазнають значних змін. Об'єктивний процес глобалізації сучасної світової економіки вимагає нового рівня розвитку національних ринків, які стають все більш інтегрованими. Здійснення підприємницької діяльності, отримання високих надприбутків, розширення конкурентоздатності на ринку, підвищення інвестиційної привабливості та постійних вливань іноземних інвестицій в економіку держави може зумовлюватися зростанням значної кількості підприємницьких товариств, ефективне функціонування на ринку яких гарантує економічна стабільність та належне правове регулювання.

Одним із процесів, що забезпечує створення стійких, конкурентоздатних та фінансово незалежних підприємницьких товариств, є реорганізація, яка виступає способом оптимізації організації їх діяльності залежно від ринкових умов. Безперечною перевагою інституту реорганізації є те, що при його застосуванні зберігається стабільність цивільного обороту, забезпечується гарантування договірних зв'язків, гарантування прав кредиторів тощо. В той же час, як правове явище, реорганізація є базовою категорією, що окреслює необхідність вироблення ефективного правового механізму реорганізації, що й обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Загальні теоретичні питання, що стосуються як самого поняття реорганізації, так і окремих способів її проведення, розглядалися у наукових працях такими вітчизняними і зарубіжними вченими, як: В. І. Бобрик, О. В. Бакуліна, О. М. Вінник, О. В. Дзера, В. П. Емельянцев, А. П. Єфименко, Д. В.

Жданов, О. М. Зубатенко, А. О. Карлін, О. Р. Кібенко, А. В. Коровайко, В. М. Кравчук, Н. С. Кузнєцова, І. М. Кучеренко, Д. В. Ломакін, С. В. Мартишкін, В. В. Рябота, І. В. Спасибо-Фатєєва, М. Л. Шелухін, Н. В. Щербакова, В. С. Щербина, Д. С. Юдін та інші

Метою наукової статті є дослідження теоретичних підходів до розуміння інституту реорганізації, у результаті аналізу та узагальнення яких необхідно визначити основні ознаки і поняття реорганізації, яка виступає одним із процесів, що забезпечує централізацію виробництва і капіталу в економіці держави.

Вперше на кодифікованому рівні інститут реорганізації юридичної особи був введений у ЦК УРСР 1963 року. З прийняттям Цивільного кодексу України (далі – ЦК) законодавець при регламентації створення та припинення юридичних осіб відмовився від застосування терміна «реорганізація», зокрема у ЦК та деяких інших законах. Відсутність в ЦК терміна «реорганізація» вчені пояснювали низкою причин, зокрема тим, що, по-перше, не всі форми реорганізації мають наслідком припинення юридичної особи, по-друге, у багатьох країнах світу під реорганізацією юридичної особи розуміють будь-які важливі зміни в її існуванні, причому такі зміни в більшості випадків не пов'язані з припиненням юридичної особи [1, с. 12]. Для прикладу, у законодавстві Сполучених Штатів Америки термін «реорганізація» має ширше значення, що включає як ті види операцій, при яких відбувається припинення діяльності юридичної особи, так і ті, при здійсненні яких юридична особа продовжує існувати: взаємний обмін акціями, рекапіталізація, відчуження майна у процесі процедури банкрутства тощо [2, с. 143].

В той же час Законом України від 10. 10. 2013 р. № 642-VII було внесено зміни до ч. 1 ст. 104 ЦК України, згідно з якими юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. Як впливає з вищенаведеного, законодавець знову вводить термін «реорганізація», проте оперує ним в контексті тих положень, що визначають способи припинення юридичної особи. Водночас у низці законних та підзаконних нормативно-правових актів застосовується термін «реорганізація» при регулюванні питань, що стосуються злиття, приєднання, поділу, виділу та перетворення юридичних осіб. Для прикладу, такими нормативними актами є Господарський кодекс України (далі – ГК), закони України «Про банки і банківську діяльність», «Про страхування», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» тощо.

Проте питання, що ж слід розуміти під поняттям «реорганізація» на законодавчому рівні, залишилося не визначеним. Тому для того, щоб зрозуміти чи використання поняття «реорганізація» є недоліком юридичної

техніки, чи необхідністю, від якої законодавець не має права відмовитися, потрібно розкрити сутність реорганізації як правового явища.

У більшості наукових праць погляди вчених радянського та сучасного періодів щодо поняття «реорганізація» традиційно зводяться до одного із способів припинення юридичної особи поряд із ліквідацією. Так, ще С. М. Братусь зазначав, що в радянському праві основною формою припинення юридичних осіб вважалася їх реорганізація – припинення юридичної особи без ліквідації справ і майна [3, с. 355–356]. Є. О. Суханов також розглядає реорганізацію юридичних осіб як припинення, яке тягне перехід прав та обов'язків раніше існуючих юридичних осіб до інших юридичних осіб [4, с. 148]. І. А. Смагіна вказує, що реорганізація – це припинення організації, внаслідок чого здійснюється перехід прав та обов'язків до інших осіб [5, с. 25].

Однак, як відомо, не всі способи реорганізації супроводжуються припиненням юридичної особи. Адже, наприклад, при виділі створюється нова юридична особа, а юридична особа, з якої здійснюється виділ, продовжує функціонувати [6]. Тобто виділ, як одна із форм реорганізації, не тягне припинення юридичної особи, з якої здійснюється виділ, а зумовлює тільки створення нової юридичної особи. Такі особливості вказують на те, що реорганізацію необхідно розглядати не тільки як спосіб припинення юридичної особи, а й як створення юридичної особи у передбачених законом формах. Найбільш вдалою з цього приводу видається позиція С. В. Мартишкіна, який зазначає, що реорганізація – це особливий процес, в результаті якого відбувається припинення та / або створення юридичної особи, що зумовлено переходом прав і обов'язків юридичної особи – правонаступника у порядку правонаступництва до іншої юридичної особи – правонаступника [7, с. 7–8]. Схожі наукові підходи висловлюються й іншими вченими, зокрема П. П. Черевко, І. С. Шиткіною та іншими [8, с. 152; 9, с. 95]. При цьому в обґрунтування наведених міркувань вчені вказують на те, що первинне значення у процесі реорганізації (злиття, виділу, поділу, перетворення) відіграє припинення та / або виникнення нової юридичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин, а не майнової бази [8, с. 153].

Звісно, реорганізація зумовлює створення та/або припинення юридичної особи, але неможливо погодитися з тим, що саме створення і припинення юридичної особи є метою проведення реорганізації, оскільки зазначені зміни властиві не всім її правовим формам. Такі форми реорганізації, як злиття, поділ і перетворення передбачають припинення юридичної особи і створення нової – її правонаступника, тоді як приєднання передбачає тільки припинення суб'єкта, який приєднується, а виділ – створення нової юридичної особи. Таким чином, ні виникнення, ні припинення юридичних осіб самі по собі не є визначальними загальними ознаками для всіх форм реорганізації. Вони

визначають фактичний процес, відповідний тій чи іншій встановленій законом формі реорганізації [Сіщук Л. В., уривок з наукової статті, С. 32 – 33].

(до Тем 6. Реорганізація та правонаступництво в корпоративних відносинах).

7. Бесяневич О. А. Питання правонаступництва при реорганізації суб'єкта господарювання шляхом злиття. Міжнародний журнал «Право і суспільство»: за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 5. Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. С. 5 – 16.

Ключові слова: *реорганізація, злиття, приєднання.*

I. У законодавстві ЄС розрізняються такі види реорганізації, як злиття шляхом придбання та злиття шляхом створення нового товариства. Відповідно до ст. 4 Директиви 2011/35/ЄС від 05.04. 2011 р. «злиття шляхом створення нового товариства» означає процедуру, коли декілька товариств припиняють своє існування без процедури ліквідації та передають усі свої активи та пасиви до товариства, яке вони засновують, в обмін на випуск акцій нового товариства для своїх акціонерів та, якщо такі є, грошові виплати, які не можуть перевищувати 10% від номінальної вартості випущених у такий спосіб акцій, а за відсутності номінальної вартості – їхньої облікової вартості. Пунктом 7 преамбули Директиви 2011/35/ЄС визначено, що захист кредиторів, в тому числі власників боргових зобов'язань, та осіб, що мають інші вимоги до компаній, що зливаються, необхідно захищати, щоб злиття таким чином не мало негативного впливу на їх інтереси. Цей принцип зафіксований і в Третій директиві 78/855/ЄЕС від 09.10. 1978 р. про злиття акціонерних товариств, що базується на статті 54 (3) (g) Договору. Стаття 13 Директиви 2011/35/ЄС покладає на законодавство держав-членів забезпечення адекватної системи захисту інтересів кредиторів товариств, що зливаються, чії вимоги передують публікації попередніх умов злиття і не були задоволені на момент такої публікації.

II. Однією із гарантій прав кредитора є точне визначення у законодавстві моменту правонаступництва за зобов'язаннями юридичних осіб, що припиняються шляхом злиття.

Статтею 37 Цивільного кодексу УРСР 1963 р. було встановлено, що майно юридичної особи (її права і обов'язки) переходять до нововиниклої особи в день підписання передаточного балансу, якщо інше не передбачене законом або постановою про реорганізацію, тобто передавальному акту надавалося значення юридичного факту, з яким пов'язується універсальне правонаступництво при реорганізації (злитті, поділі або приєднанні). Чинний Цивільний кодекс України (далі – ЦК) не містить загальної норми щодо

моменту виникнення універсального правонаступництва юридичної особи, утвореної внаслідок злиття.

Слід підкреслити, що злиття господарських організацій має свою економічну сутність та призначення – об'єднання капіталів та укрупнення бізнесу, тому воно розглядається законодавцем як вид концентрації суб'єктів господарювання і є об'єктом державного контролю з боку органів Антимонопольного комітету України з метою запобігання монополізації товарних ринків, зловживання монопольним (домінуючим) становищем, обмеження конкуренції (ст. 22 Закону «Про захист економічної конкуренції»). З огляду на це слід розрізняти власне злиття як вид реорганізації, в основі якої знаходяться фактична передача майна та об'єднання майна господарських організацій, та правонаступництво як перехід прав та обов'язків від однієї особи до іншої. Передача цілісних майнових комплексів (сукупності активів) дає фактичну змогу провадити новоствореній юридичній особі відповідну господарську діяльність. Юридична особа, яка реорганізується шляхом злиття і припиняється як суб'єкт права, продовжує існування та діяльність в особі правонаступника, що є однією з підвалин стійкості цивільного обороту і має надзвичайно важливе значення для кредиторів юридичної особи, яка була реорганізована [Беляневич О. А., уривок з наукової статті, С. 5 – 6].

(до Тем 7. Злиття і приєднання юридичних осіб корпоративного типу).

8. Корпоративне право Польщі та України: монографія / Васильєва В. А., Гербет Анджей, Ковалишин О. Р.; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 377 с.

Ключові слова: реорганізація, поділ, виділ, товариство.

Поділ і виділ – це форми реорганізації, що зумовлюють створення замість одного великого товариства декількох дрібних. При поділі створюється два або більше нових господарських товариства, а господарське товариство, що реорганізується, припиняє своє існування. Виділ характеризується тим, що господарське товариство продовжує функціонувати, але окремі його структурні підрозділи відокремлюються і на їх базі створюється одне або декілька нових господарських товариств.

Поділом акціонерного товариства визнається припинення акціонерного товариства з передачею всього його майна, прав та обов'язків двом чи більше новим акціонерним товариствам – правонаступникам згідно з розподільним балансом (ст. 85 Закону України «Про акціонерні товариства»). Виділом акціонерного товариства визнається створення одного чи кількох акціонерних товариств із передачею йому (їм) згідно з розподільним балансом частини

майна, прав та обов'язків акціонерного товариства, з якого здійснюється виділ, без припинення такого акціонерного товариства (ст. 86 Закону України «Про акціонерні товариства»). Акціонерне товариство може здійснювати поділ і виділ лише у організаційно-правовій формі акціонерного товариства.

Процедура поділу (виділу) акціонерних товариств здійснюється аналогічно порядку, визначеному у разі проведення злиття (приєднання) акціонерних товариств з урахуванням особливостей поділу (виділу), як правових форм реорганізації. Зокрема, наглядова рада акціонерного товариства, що здійснює поділ (виділ) виносить на затвердження загальних зборів акціонерів питання про поділ (виділ), порядок і умови поділу (виділу), створення товариств – правонаступників (нового товариства – правонаступника), порядок конвертації акцій, затвердження розподільного балансу. Загальні збори акціонерного товариства, що здійснює поділ (виділ), затверджують рішення з винесених на розгляд питань і ухвалюють рішення про затвердження статуту і утворення органів товариства – правонаступника.

Слід зазначити, що при здійсненні реорганізації у формі поділу (виділу) утворюється декілька нових господарських товариств – правонаступників, до яких права і обов'язки правопередника переходять у певних частинах згідно з розподільним балансом, складеним комісією з реорганізації. Враховуючи той факт, що у порядку правонаступництва до новостворених господарських товариств переходить не тільки майно і права господарського товариства, але й зобов'язання, то виникають питання, пов'язані з визначенням відповідальності новостворених господарських товариства за зобов'язаннями правопередника.

Згідно зі ст. 107 ЦК України, юридична особа – правонаступник несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи, що припинилася внаслідок поділу, які згідно з розподільним балансом перейшли до іншої юридичної особи – правонаступника. Якщо юридичних осіб – правонаступників, що утворилися внаслідок поділу, більше двох, таку субсидіарну відповідальність вони несуть солідарно. У разі неможливості визначення правонаступника щодо конкретних обов'язків юридичної особи, що припинилася, то юридичні особи – правонаступники несуть солідарну відповідальність перед її кредиторами.

У разі виділу новостворена юридична особа несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи, з якої був здійснений виділ, які згідно з розподільним балансом не перейшли до неї. Юридична особа, з якої здійснено виділ, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи, створеної шляхом виділу. Якщо юридичних осіб, що утворилися внаслідок виділу, дві або більше, субсидіарну відповідальність вони несуть спільно з юридичною особою, з якої був здійснений виділ, солідарно (ст. 109 ЦК України). У разі

неможливості точно встановити обов'язки особи за окремим зобов'язанням, що існувало у юридичної особи до виділу, то юридична особа – правопопередник і юридична особа – правонаступник несуть солідарну відповідальність перед кредитором за таким зобов'язанням [Корпоративне право Польщі та України, уривок з монографії, С. 334 – 335].

(до Тем 8. Поділ і виділ юридичних осіб корпоративного типу).

9. Войцеховська Х. В. Припинення діяльності фонду гарантування вкладів фізичних осіб: теоретичні та практичні аспекти. Науково-інформаційний вісник «Право». 2016. № 1 (13). С. 190 – 197.

Ключові слова: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, реорганізація, перетворення, ліквідація, черговість задоволення вимог кредиторів.

Сучасне цивільне законодавство розрізняє п'ять видів реорганізації юридичних осіб: приєднання; злиття; виділення; поділ; перетворення. Оскільки в силу специфіки правової природи Фонду, перші чотири форми реорганізації для нього не можуть бути характерні, залишається варіант можливості перетворення останнього. Ю. М. Юркевич зауважує, що перетворення слід вважати особливим способом припинення юридичних осіб з правонаступництвом. Законодавець встановив особливості припинення юридичних осіб шляхом перетворення, які зумовлені, на нашу думку, тим фактом, що обсяг прав та обов'язків новоутвореної юридичної особи, як правило, істотно не змінюється [18, с. 168].

Перетворення є зміною організаційно-правової форми юридичної особи. Водночас, К. Т. Трофимов стверджує, що зміна організаційно-правової форми має деякі відмінності від інших видів реорганізації: 1) не відбувається ніяких змін суб'єктного складу; 2) не порушується єдність майнового комплексу; 3) не виникає необхідності в складенні передавального акта. На думку автора, це дає підстави говорити про те, що практично правонаступництво не виникає, а збереження суб'єктного складу та єдності майнового комплексу призводить до тотожності правонаступника і правопопередника, до передачі прав та обов'язків самому собі [13, с. 183]. Більшість науковців позитивно висловлюються щодо позиції з приводу можливості реорганізації юридичної особи шляхом перетворення.

Проте, якщо непідприємницька юридична особа не має специфічної мети діяльності, то перепони для перетворення її в іншу, в тому числі підприємницьку відсутні. Така ситуація, для прикладу, має місце у випадку із споживчими товариствами. Досліджуючи цивільно-правовий статус споживчих юридичних осіб, А. В. Зеліско цілком вірно висловлюється про можливість їх перетворення як в підприємницькі, так і непідприємницькі

юридичні особи [5, с. 139.]. Але такий досить демократичний підхід в плані перетворення може бути сприйнятий не щодо усіх юридичних осіб. Так, в юридичній літературі висловлюється також позиція Д. С. Лещенка, згідно з якою в окремих нормах ЦК України слід закріпити положення про неможливість перетворення установи в юридичну особу, метою діяльності якої є одержання прибутку [7, с. 16].

Слід зазначити, що у юридичній літературі можна прослідкувати два діаметрально протилежні погляди щодо можливості реорганізації фондів шляхом перетворення. Представники першої концепції допускають можливість реорганізації фонду у відповідності із загальними правилами реорганізації юридичних осіб [17, с. 165]. Адепти іншої – заперечують можливість реорганізації фонду шляхом перетворення [6, с. 28-29]. Сприймати слід другу з концепцій, так як Фонд в силу специфічної правової природи, пов'язаною із належністю останнього до юридичних осіб публічного права, непідприємницького статусу та спеціальної мети створення, яка покладається на нього, а також особливим порядком формування коштів, виключає можливість його перетворення в будь-яку іншу організаційно-правову форму непідприємницької юридичної особи. Слід зауважити, що законодавство, виходячи із специфіки окремих організаційно-правових форм юридичних осіб, може встановлювати імперативну вимогу щодо припинення Фонду тільки шляхом ліквідації.

Подібна позиція також висловлюється в літературі щодо схожих за специфічним призначенням юридичних осіб. Так, зокрема, досліджуючи недержавні пенсійні фонди, Ю. В. Вітка зауважує, що реорганізація шляхом перетворення чомусь проігнорована Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» і не вказана ні серед видів реорганізації, що дозволені для недержавних пенсійних фондів, ні серед видів, що заборонені. Якщо поглянути на визначення недержавних пенсійних фондів, то ст. 1 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» в імперативній формі встановлює, що фонд може створюватися лише в організаційно-правовій формі непідприємницького товариства. Логічним є висновок, що реорганізація шляхом перетворення не допускається [4, с. 78]. Таким чином, дослідниця заперечує можливе перетворення недержавних пенсійних фондів в будь-яку іншу організаційно-правову форму, в тому числі непідприємницьку юридичну особу. Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, реорганізацію не слід застосовувати до такої специфічної юридичної особи як Фонд гарантування вкладів [Войцеховська Х. В., уривок з наукової статті, С. 191 – 192].

(до Тем 9. Перетворення юридичних осіб корпоративного типу).

10. Охорона прав суб'єктів корпоративних відносин: Монографія / За заг. ред. академіка НАПрН України В. В. Луця К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. 194с.

Ключові слова: *корпоративні права, учасники, господарське товариство, реорганізація.*

Одним із нормативно-правових актів, що найбільш детально врегульовує порядок реалізації корпоративних прав учасників (акціонерів) товариства, є Закон України «Про акціонерні товариства», прийняття якого стало рушійним кроком для удосконалення законодавства у сфері корпоративного управління. Вищеназаний закон містить норми, дія яких спрямована на врегулювання відносин контролю у товаристві та які дають можливість здійснювати встановлені механізми охорони корпоративних прав учасників товариства, а саме, закріплено низку положень, що визначають порядок скликання і проведення загальних зборів товариства, що унеможливають їх фальсифікацію, більш ефективно врегульовано діяльність інших органів товариства, визначено випадки і порядок обов'язкового викупу акцій акціонерним товариством на вимогу акціонерів, а також структуровано процес реорганізації і ліквідації товариства та ін.

Однак вищенаведений закон не вирішує всіх питань, пов'язаних із здійсненням та захистом корпоративних прав учасників (акціонерів), в тому числі й при реорганізації товариства. Крім того, поряд із акціонерними товариствами не менш активно створюються та функціонують юридичні особи в організаційно-правовій формі товариств з обмеженою відповідальністю. Проте норми, що містяться у ЦК України та Законі України «Про господарські товариства», на підставі яких регулюється створення, діяльність та припинення ТОВ, здебільшого застаріли, є неповними, що призводить до виникнення прогалин у правовому регулюванні таких відносин, та потребують подальшого удосконалення. Нині на розгляд Верховної Ради України внесено законопроект Закону України «Про товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю» від 30.12.2009 року № 5507, прийняття якого ставить за мету врегулювати відносини, пов'язані із діяльністю таких товариств.

Якщо говорити про такі види господарських товариств, як повні та командитні товариства, то чинне законодавство, крім загальних положень про порядок припинення юридичних осіб, які містяться у ЦК України та Законі України «Про господарські товариства», не визначає особливостей реорганізації таких товариств. Зокрема, одним із важливих моментів, що потребує правового регулювання, є вирішення питання, яку організаційно-правову форму можна обрати, які особливості проведення процедури реорганізації у тій чи іншій формі тощо? Відповідно до ч. 1 ст. 132 ЦК

учасник повного товариства має право протягом шести місяців з моменту, коли він став єдиним учасником товариства, перетворити таке товариство в інше господарське товариство. Щодо інших форм реорганізації, таких як злиття, приєднання, виділ, поділ, то законодавець залишає дане питання відкритим для самостійного вирішення учасниками товариства.

Отже, при проведенні реорганізації товариства корпоративними правами учасника, що потребують першочергового забезпечення належного їх здійснення, є право на отримання інформації і право брати участь у прийнятті рішення про реорганізацію. Відповідно до ст. 41, 49 Закону України «Про господарські товариства», п. 23 ч. 1 ст. 33 Закону України «Про акціонерні товариства» робота над прийняттям рішення про реорганізацію здійснюється шляхом проведення голосування учасників (акціонерів) на загальних зборах товариства.

Також, відповідно до Принципів корпоративного управління, на основі яких мають розвиватися корпоративні відносини в Україні, право на отримання інформації є одним із головних прав учасника (акціонера). Лише на підставі повної, достовірної та своєчасної інформації про товариство акціонер може прийняти виважене рішення стосовно своєї інвестиції та реалізувати більшість своїх прав. Так, враховуючи досить негативну практику, яка склалася щодо інформування акціонерів про проекти рішень та положень, що прийматимуться загальними зборами (менеджмент багатьох акціонерних товариств вивіщував по кілька примірників документів на дошці об'яв у фойє зали, де проводилися загальні збори, і вважав, що свій обов'язок щодо інформування акціонерів він виконав), у Законі України «Про акціонерні товариства» передбачено вимогу надати акціонерам можливість ознайомитися з документами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного, за місцезнаходженням товариства у робочі дні, робочий час та в доступному місці від дати надіслання повідомлення про проведення загальних зборів до дати проведення загальних зборів, а в день проведення загальних зборів – також у місці їх проведення (ч. 1 ст. 36). При цьому основними матеріалами, з якими може ознайомитися учасник (акціонер) під час підготовки до загальних зборів, на яких має вирішуватися питання про проведення реорганізації, є: 1) проект договору про злиття (приєднання), план поділу (виділу, перетворення); 2) пояснення до умов договору про злиття (приєднання) або плану поділу (виділу, перетворення); 3) висновок незалежного експерта щодо умов злиття, приєднання, поділу або виділу; 4) у разі злиття (приєднання) – річну фінансову звітність інших товариств, що беруть участь у злитті (приєднанні), за три останні роки; 5) проект передавального акта (у разі злиття, приєднання та перетворення) або розподільного балансу (у разі поділу та виділу) та ін (ст. 4, 5 ст. 81). Наведений перелік необхідної інформації, якою повинен володіти учасник

(акціонер) товариства, узгоджується із вимогами, що передбачені у третій (ст.11) і шостій (ст. 8, 9) директивах ЄС, спрямованих на забезпечення проведення процесу реорганізації шляхом злиття та приєднання [Охорона прав суб'єктів корпоративних відносин, уривок з монографії, С. 69 – 71].

(до Тем 10. Охорона корпоративних прав при реорганізації юридичних осіб корпоративного типу).